

світло...”); “<...> муляка на обличчі робила Катьку схожою на якусь дику потвору” (Осока, 2020, с. 23) (“Вітні Х’юстон”).

Отже, у новелах збірки “Три лини для Марії” С. Осока автор змодельював особливий художній світ дитинства, часова віддаленість якого напряду корелює з емоційністю, щемністю, ліризмом. Головним у галереї дитячих образів збірки є образ наратора, з яким так чи так пов’язані майже всі інші. Відповідно, дитинство в новелах збірки постає передусім зі споминів і переживань оповідача, утілюючи дуальне (доросле й дитяче) світосприйняття.

Література

Осока, С. (2020). *Три лини для Марії*. Львів : Видавництво Старого Лева.

Онлайн-розмова із Сергієм Осокою про його нову збірку новел “Три лини для Марії”.

Відновлено

3

https://www.facebook.com/events/825860728254841/?active_tab=discussion&checkpoint_src=any.

Ivanna Braiilko

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Images of Children in Serhii Osoka’s Collection *Three Lines for Maria*

The article is devoted to the analysis of children’s images in the short stories of S. Osoka’s collection Three Lines for Maria, tracing the creation of a specific artistic world of childhood, which emerges primarily from the narrator’s memories and experiences, embodying a dual (adult and child) worldview.

Key words: a short story, an artistic image, an image of childhood, a narrator, S. Osoka.

Гордієвський Д. Є.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Радько Г. І.

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3252>

Жанр антиутопії у творчості Ю. Щербака

Сьогодні в бурхливому потоці турбулентної епохи актуальним постає бачення майбутнього та перспектив розвитку суспільства, що певною мірою знаходить віддзеркалення в художній творчості сучасних письменників. За реалістичним описом подій сьогодення може ховатися відчуття страху і невпевненості в завтрашньому дні. Переживши світову пандемію COVID-19, залишаючись в живих під час російсько-української війни, звертаєш увагу на певні перестороги, що містяться в художніх текстах і містичним дивом вказують на хибний шлях розвитку суспільства. Саме так, на нашу думку, сприймається роман Ю. Щербака “Час смертохристів. Міражі 2077 року”.

Будь-яке розуміння художнього твору завжди спирається на життєвий і творчий досвід автора. Так, Юрій Щербак є не тільки письменником, сценаристом, а також політиком і дипломатом. Тому звернення у своїй творчості до теми майбутнього і, зокрема, до можливого перерозподілу світу не є випадковим.

Роман викликав полярні судження критиків щодо його художності і щодо його жанрової природи. Тим цікавіше працювати над таким текстом. Про жанрову специфіку роману “Час смертохристів. Міражі 2077 року” писали Т. Бовсунівська, О. Гірник, О. Гольник (Гольник, 2013), М. Стріха (Стріха, 2011). Однозначного концептуального рішення в жанровій характеристиці твору немає. На наш погляд, роман “Час смертохристів. Міражі 2077 року” можна віднести до сучасних зразків антиутопії. У “Літературознавчій енциклопедії” (автор-упорядник Ю. І. Ковалів) читаємо: “Антиутопія – це альтернативне фантомному прогресизму зображення в художній літературі небезпечних наслідків, пов’язаних з безвідповідальним, іноді злочинним, експериментуванням над людством задля його поліпшення, застосуванням ілюзорних, зовні принагідних соціальних, педагогічних ідеалів” (Ковалів, 2007, с.75). Роман складний за змістом, має проєкцію сучасного політичного, суспільного, морального сьогодення. Порушені автором гострі проблеми наштовхують читача на роздуми про невидимі, але реальні загрози, що існують у тоталітарному суспільстві, де за жодних обставин неможливо мати свободу в розумінні найвищої цінності.

У романі мова йде про поєднання речей, що з самого початку знаходяться на різних полюсах. За законами фізики протилежно заряджені частки мають тяжіти одна до одної. Але в романі цього ефекту не відбувається. Замість гармонійного співіснування народжується потвора тоталітарного устрою. Події у творі є проєкцією сьогоденної реальності. Головним персонажем твору є Ігор Гайдук, генерал української розвідки, що намагається вплинути на долю своєї країни. Це не просто герой-борець, але і герой-шукач, що усвідомлює відповідальність за Україну. Пошуки ідеального шляху для розвитку країни зіштовхують його в дискусії з професором Альфредом Вебером. Можна зазначити, що цей персонаж стає для Ігоря Гайдуса гуру, оскільки в своїх працях він досліджує епоху, в якій відбувається дія роману. В його книгах, таких як “Психологія ненависті” (2023), “Імперський психоз Росії: дорога до краху” (2026), “Параноя політкоректності і загибель Європи” (2030), “Нові світові демони: психопатологія глобалізації” (2036), “Небезпечна психічна хвороба: криміналізація суспільств і держав” (2058) відображено шлях розвитку суспільства і саме через слова цього героя автор передає ідейний зміст твору: *“Підніміться над історією, над сьогоденням. Я чув, з’явився такий рух – “Я останній українець”. Це поразка. Ви уявіть, що ви – Перший українець у світі, що у вас усе попереду. Почніть писати історію України з чистого аркуша. Чого Вам не вистачає?.. У вас і у вашого народу є не тільки майбутнє, але і блискуче минуле: Київська Русь. Велика держава, яка існувала тисячу років тому. Є християнство”*. (Щербак, 2011, с. 448–449). Перемога Ігоря Гайдуса полягає в подоланні низки інтриг, шляхом яких впливові люди при владі намагалися продати державу, розграбувати статки предків, повністю позбавити майбутні покоління національної свідомості. Автор роману через вчинки головного героя показує можливості вирішення задачі збереження України. У своєму творі Юрій Щербак прописує сценарій, який є пересторогою як для сучасників, так і для потомків. Він спонукає замислитися про ступінь власної

відповідальності кожного за внесок у суспільство, а також за ті дороги, якими ми йтимемо по життю. Збереження інтелектуального капіталу, а також здатності до критичного мислення, не дозволить будь-якій пропаганді збити людство з правильного шляху. Отже, пророче звучать слова з роману: *“Суть нашого дослідження ... в тому, що ми відкрили телевізійний вірус, який вражає мозок людини і викликає психічне захворювання, до синдромукомплексу якого входять прогресуючий дебілізм, емоційна тупість і стан агресивної ненависті... Назвали його TDV – Television debility’s virus»* (Щербак, 2011, с. 447). Тобто зупинити процес спрощення мислення, сприймання світу однобоко є першочерговою потребою для збереження людства і унеможливлення поглинання узурпаторами влади прогресивних верств населення. Як і будь-яка задача має рішення, так і головний герой роману Ігор Гайдук підводить підсумок своєї діяльності: *“Я зрадив Україну, любити яку вчив мене батько: якщо я знаю трохи історію України – це від батька. Я служив не Україні, а її ворогам, її господарям, і хоч не завжди розумів це, мене це не виправдовує... Я не захистив Україну перед агресією Чорної Орди, не підняв повстання проти зрадників, що керували країною, я безсило спостерігав, як Україна перетворюється на Дике поле Європи”* (Щербак, 2011, с. 472).

Політична реальність у творі постає чітко і зрозуміло, не залишаючи жодних сумнівів у можливості розіграшу такого сценарію, що спотворює національну ідею і призводить до залежності від тоталітаризму. Автор в інтерв'ю зазначає: *“У романі багато ситуацій може видатися надуманими, але вони не є такими, бо фактично – це віддзеркалення нинішнього світу”* (Коскін та Бондаренко, 2011). У творі втілено досвід Ю. Щербака як політика і дипломата, що добре знається на технологіях укріплення і впровадження інтересів влади. Це дає чітке уявлення про політичні технології та їх зворотній бік. Повний набір інтриг, переговорів, підступів і зрад. У проєкційній формі показані реальні ситуації суспільно-політичного життя. Певна містифікація складає враження доповненої реальності, коли явна проблема суспільства позначена як ризикована ситуація з невтішним прогресом. Такий ефект досягається у творі завдяки прямому цитуванню ніби існуючих документів.

Навіть у такому непростому контексті ми бачимо риси антиутопії у романі Ю. Щербака *“Час смертохриствів. Міражі 2077 року”*. Адже за основу беремо розмірковування професора Ю. Коваліва, що *“антиутопія може трактуватися і як спростування утопічних проєктів, запропонованих Платоном, Т. Мором, Ф. Беконом, Т. Кампанеллою, К. Марксом, В. Леніним, Й. Сталіним та ін.”* (Ковалів, 2007, с. 75). Тобто, це твір, у якому зображено негативні тенденції розвитку країни та світу загалом, що має характер застереження. Символічно звучить абревіатура УРОД, зміст якої розшифровано на кордоні при в'їзді до країни: *“Написи прикордонної служби України суворо попереджали..., що подорожні в'їжджають на територію «великої слов'янської єдності», і тому перевірки проводяться спільними російсько-українсько-казахськими командами. І щоб ні в кого не виникло сумнівів, кілька облуплених, застарілих плакатів...закликали: “Наше майбутнє – УРОД”*.

Нижче, для невігласів-іноземців, містилася розшифровка: “УРОД – Українсько-Російська Об’єднана Держава”” (Щербак, 2011, с. 215).

Новий перерозподіл карти світу у романі здійснюють впливові політичні сили могутніх держав. Доля України, що у творі представлена як Військово-Козацька Федеративна держава, викликає почуття відчаю. Політична криза врешті-решт призводить до втрати незалежності. У романі зображено події в Україні, починаючи з 2077. Олігархат. Влада в руках кланів, що поділили між собою ресурси. Фактично розпад, що процвітає, повертає нас до часів поневолення і знищення справжніх патріотів, нав’язування чужої руйнівної культури. Боротьба між можновладцями і політичними силами призводить до краху здобутків попередніх поколінь. Столиця – занедбана, розкрадена; в історичному центрі збудовано монстра Батий-град, де приймається рішення про злиття з Чорною Ордою. Новий виток історичної спіралі веде не до розвитку, а до деградації. Замість суспільства, основою якого є розумна, творча, освічена людина, постає рабська генерація, що готова бути витратним матеріалом для підтримки пороків і повного морального розпаду суспільства. Крім цього, ефект руйнування часу дають авторські тлумачення абсурдності слів-аббревіатур нових політичних сил як брутальної лайки, що по суті стають символами тотального занепаду і духовної деградації: СУКА (Східно-Українська Комуністична Асоціація, УСРАН (Українська секція російської академії наук), ЗЕК (Зона етнічної консолідації), УРА (Українська Революційна Армія), ЛУК (Ліга Устима Кармелюка). Зневіра суспільства, відмова від моральних принципів призводить до смертоутворюючих розваг. Лицемірство стає чеснотою, без якої жодний лідер не матиме успіху. Політичні ігри призводять до Третьої й Четвертої світових воєн. Наслідки катастрофічні.

Певною мірою у романі спостерігаємо вираження мотиву Дон Кіхота, втілений в образі головного персонажа Ігоря Гайдука, українського розвідника, що прагне захистити державу від агресії Чорної Орди, хоч його наміри безуспішні. Час в романі вимірюється позицією героя, який стверджує: *“Ви не знаєте цієї землі, не знаєте її пісень, не знаєте, чому люди вмирали за цю землю...Почніть писати історію України з чистого аркуша”* (Щербак, 2011, с. 122). Можна зазначити певну універсальність ситуації і прогнозовану розв’язку, оскільки вона має чітку паралель із нашою сучасністю. Позиція кожного в суспільстві є справою особистого вибору, але яким буде цей вибір залежить від визначення ступеня відповідальності кожного за майбутнє та сьогодення.

Однією з особливостей твору є ревізія нашого сучасного суспільства до початку російсько-української війни 2014 року. На час написання твору війни ще не було в Україні, тому події, зображені в романі, здавалися нереальними. Звісно, що в реаліях сьогодення це вже сприймається як передбачення, що максимально наближує до сучасних реалій. Моделювання картини майбутнього показує його апокаліптичний характер. Наслідки цього є катастрофічними. Замість ідеального розвиненого суспільства ми бачимо його протилежність. Хоча це лише припущення, але побудована проєкція майбутнього є не просто

інтелектуальною розвагою, а й, насамперед, пересторогою від наслідків тоталітаризму.

Питання часу в романі постає як концепт прогресу людства, що не усвідомило уроків минулого і тому готове прийняти ідею тоталітарного управління світом, свідомо уникаючи можливості конструктивного вирішення протиріч, що накопичувалися віками між різними націями, країнами, верствами суспільства.

Література

Гольник, О. (2013). Жанрові особливості роману Ю. Щербака “Час смертохристів”. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, 2, 13–19.

Ковалів, Ю. І. (2007). *Літературознавча енциклопедія*. Т.1. Київ: Академія.

Коскін, В. та Бондаренко, С. (2011). Юрій Щербак: Люди без моралі – це смертохристи. Інтерв'ю. *Українська літературна газета*. Відновлено з https://artvertep.com/news/17742_%E2%80%9CLyudi+bez+morali+%E2%80%93%93+ce+smertohristi%E2%80%9D.html

Стріха, М. (2011). Роман-пересторога Юрія Щербака. *Кур'єр Кривбасу*, 262–263, 309–313.

Щербак, Ю. (2011). Час смертохристів. Міражі 2077 року. Київ: Ярославів Вал.

Dmytro Hordiyevskyy

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

The Genre of Dystopia in Yuriy Shcherbak's Works

The article is devoted to the actualization of time and space in the novel by Yu. Shcherbak Time of the Death Believers. Mirages of 2077. The prophetic nature of fiction and the peculiarities of the prospects for the development of society in times of uncertainty are investigated.

Key words: Yuriy Shcherbak, genre, novel, dystopia, cautionary tale novel, modern reality, character.

Добровольська А. О.

КЗ “Полтавський міський багатoproфільний ліцей № 1 імені І. П. Котляревського Полтавської міської ради Полтавської області”

Науковий керівник – Білик Н. І.

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3253>

Збірка Сергія Жадана “Арабески” в літературно-культурному контексті

Сергій Жадан – один із найплідніших українських письменників, автор 14 поетичних збірок, двох драматичних творів, 6 романів, 5 збірок оповідань та ін.

Нова збірка “Арабески”, яка вийшла друком у вересні 2024 року, складається із 12 невеликих оповідань, об'єднаних мілітарною тематикою. С. Жадан уважає цю збірку своєю найкращою прозовою книжкою. У ній передано дух нинішнього воєнного часу “та його втому” (Павлова, 2024), її герої – українці, “ті, хто лишаються у своїх містах, і ті, хто виїжджають. Ті, хто воюють, і ті, хто ховаються. Ті, хто раптом виявляються беззахисними, безпритульними, змалілими, й ті, хто роблять більше, ніж можуть, бо не